

Kültür ve İletişim

culture&communication

Yıl: 26 Sayı: 51 (Year: 26 Issue: 51)

Mart 2023-September 2023 (March 2023-September 2023)

E-ISSN: 2149-9098

2023, 26(1): 201-205

****Kitap Eleştirisi****

Fatma Sariaslan*

Politics and Expertise: How to Use Science in a Democratic Society

Siyaset ve Uzmanlık: Demokratik Bir Toplumda Bilimin Kullanılması

Pamuk, Zeynep (2021). *Politics and Expertise: How to Use Science in a Democratic Society*, Princeton: Princeton University Press.

London School of Economics and Political Science'ta öğretim üyesi olan Zeynep Pamuk'un *Politics and Expertise: How to Use Science in a Democratic Society* [*Siyaset ve Uzmanlık: Demokratik Bir Toplumda Bilim Nasıl Kullanılmalı?*] başlıklı kitabı, bilim ve demokrasi arasındaki ilişki için yeni bir model ortaya koyma iddiasında. Kitap aynı zamanda Amerikan Siyaset Bilimi Derneği Siyaset Teorisinin Temelleri Bölümü Birinci Kitap Ödülü sahibi.¹ Kitap, bilim-demokrasi ilişkisi ekseninde COVID-19 salgınına ilişkin politika yapım süreçlerine dair –salgının etkilerinin azalmasıyla daha serinkanlı bir biçimde değerlendirebileceğimiz bir ortamda– oldukça ufuk açıcı bir perspektif sunuyor. Bilindiği gibi COVID 19 salgını nedeniyle, gerek küresel otoritelerin gerekse hükümetlerin politika yapım süreçleri, bilim kurullarının tavsiyelerinden önemli ölçüde etkilenmişti. Bu olgudan hareketle kitapta, hükümetlerin politikalarında bilimsel uzmanlığın kullanımının halkın ihtiyaçları ve

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Orcid no: 0000-0002-9295-6477, fatma.sariaslan@medeniyet.edu.tr

¹ The American Political Science Association Foundations of Political Theory Section First Book Award, 2022.

değerleriyle uyumu tartışılarak, bu ikisinin nasıl daha uyumlu hale getirilebileceği araştırılıyor.

Kitabın birinci bölümü; kamu politikasında bilimsel tavsiyenin kötüye kullanımına dair bir örnekle başlıyor.² 2012'de İtalya'nın küçük kasabası L'Aquila'da yedi deprem uzmanının cinayetten suçlu bulunduğu ve altı yıl hapis cezasına çarptırıldığı bir mahkeme kararını ele alan Pamuk bu davada uzmanlara yöneltilen suçlamanın, depremi tahmin edememeleri değil; herhangi bir tehlike olmadığına dair halka yanıltıcı bir güvence vermeleri olduğuna dikkat çekiyor (s. 2). L'Aquila vakasının bir benzerini COVID-19 salgınında küresel ölçekte yaşadığımızı ileri süren Pamuk, salgının hem hükümetlerin bilimsel uzmanların tavsiyelerine bağımlılığını hem de bu ikisi (politika ve uzmanlık) arasındaki ilişkideki sorun alanlarını çok daha büyük ölçekte gözler önüne serdiğini belirtiyor. Ayrıca birçok ülkenin salgın karşısındaki politik tutumunun ciddi hatalar içerdiğini ve menfi sonuçlar doğurduğunu ileri sürüyor.

Kitabın ikinci bölümünde Pamuk; bilimin belirsiz, eksik ve tartışmalı olduğu gerçeğinden yola çıkarak, sosyal değerlerin kaçınılmaz bir biçimde bilimsel araştırma ve tavsiyeleri şekillendirmede etkili olduğuna dikkat çekiyor. Bu noktada yazar bilimin değer yargılarıyla olan bağının bilincinde bir yaklaşım sergiliyor. Bu bölümde Weber'in bilim ve siyaset arasında keskin bir ayrım ve iş bölümü olduğu iddiasından yola çıkılarak, mevcut bilimsel bilginin gerek sivil gerekse politik alandaki tartışma zeminini belirlediğine vurgu yapılıyor. Bilim insanlarının neyin önemli ve faydalı olduğuna dair sahip olduğu yargıların, gündemi ve siyasi kararların çerçevesini nasıl şekillendirdiğine işaret ediyor. Bu noktada yazarın, bilim çevrelerinin tavsiyelerinin önemini hiçbir şekilde yadsımadığını da belirtmek gerekiyor. Ancak Pamuk bilim-siyaset ilişkisindeki sorunların tavsiye süreçlerinde etkin bir biçimde çözülebileceği görüşüne de temkinli bir biçimde yaklaşıyor.

Kitabın üçüncü ve dördüncü bölümleri, uzmanlığın politik süreçlerde kullanılmasında ortaya çıkan çelişkileri ve bunların, halkın katılımı yoluyla nasıl ele alınacağını araştırıyor. Bu noktada yazar, politik değerler ve kararların bilimin ne

² Bilim çevreleri ve sivil toplum arasındaki etkileşim üzerinde büyük etkisi olan bu olayı kısaca özetlemek gerekirse; 2009'un başlarında bir dizi küçük sarsıntının ardından, altı sismolog ve hükümet yetkilisi, halka açık düzenledikleri bir toplantıda, sarsılmanın daha büyük bir depremin habercisi olma ihtimalinin "düşük olduğunu" söyledi. Günler sonra, 6 Nisan 2009'da 6,3 büyüklüğünde bir deprem meydana geldi, L'Aquila'nın Orta Çağ binaları dâhil birçok bina çöktü ve 309 kişi öldü ve 1.600'den fazla kişi yaralandı. L'Aquila depremi, çağdaş tarihin en feci depremlerinden biri olarak kabul ediliyor. Depremi ardından açılan dava 3 yıl sürdü.

üreteceğini ilk etapta şekillendirdiğini savunuyor. Bu bakımdan Pamuk'a göre bilim, "iktidarın yapısal bir biçimi" anlamına geliyor (s. 49). Salgının ilk çıktığı dönemde, hastalık modellerine hangi değişkenlerin dâhil edileceğine ilişkin Imperial College London ve Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME) gibi bilimsel kurumların tercihlerinin, uygulanacak politikaları şekillendirdiğine dikkat çekiyor. Pamuk bu kurumların sunduğu ilk modellerin, daha geniş sağlık önlemleri veya nüfus alt gruplarının ne düzeyde etkilendiği üzerinde çalışmak yerine, sınırlayıcı bir şekilde, toplam ölüm sayısına odaklandığını belirtiyor. Yazar bu süreçte salgının kısa vadeli sonuçlarının sağlık açısından incelendiğini ve salgına karşı uygulanan politikaların sosyo-ekonomik etkilerinin neredeyse tümüyle ihmal edildiğini hatırlatıyor. Sosyal izolasyonun ve bunun bir sonucu olarak derinleşen ekonomik gerilemenin ruh ve beden sağlığı üzerindeki etkileri, artan aile içi şiddet ve madde kullanım oranları ya da diğer hastalıklar için tedavilerin gecikmesi gibi hususların dikkate alınmadığı vurgulanıyor. Öte yandan, aşı üretimine yönelik araştırmalarda ciddi ilerlemeler kaydedilse de aşılarla ilişkin tereddütlerin sosyolojik dinamiklerine dikkat edilmediği, belirlenen tedavi protokollerinin uygulanması konusunda insanların çekimser kaldığı ifade ediliyor.

Kitabın dördüncü bölümünde somut bir öneri olarak muhalif bir "bilim mahkemesi" tavsiyesi yer alıyor. Bilimin kamu tarafından denetlenmesini kolaylaştırmak amacıyla bu türden bir öneri getiren Pamuk, bir vatandaş jürisinin veya rastgele seçilmiş vatandaşlardan oluşan bir müzakere organı olarak tanımlanan "minikamu"nun (*minipublic*) bu noktada yararlı bir model olacağını ileri sürüyor (s. 104). Bu mahkemenin, hükümetin koronavirüsün yayılmasını yavaşlatmak için ulusal bir tecrit uygulayıp uygulamayacağı gibi kısmen bilimsel meselelerde kullanılmasını öngörüyor (s. 113). Pamuk buradaki asıl gayenin, neyin doğru olduğunun vatandaşlarca belirlenmesinden ziyade, "gerçeğin ne olduğu konusunda anlaşmazlık olduğu ve bilimin belirsiz ve eksik olduğu göz önüne alındığında, belirli bir politikanın amaçları için neye güvenilebileceğini" belirlemek olduğuna dikkat çekiyor (s. 118). Bilim mahkemelerinde alınan kararların politika yapıcılar açısından herhangi bir bağlayıcılığı olmadığını, yani mahkemenin politik kararları veren kişilere yalnızca tavsiyelerde bulunacağını ileri süren Pamuk, karar vericilerin mahkemeye "özel ağırlık ve dikkat" vermesi gerektiğini ifade ediyor (s. 124, 128). Küçük bir vatandaş grubundan müteşekkil bir bilim mahkemesinin politika yapımına doğrudan etki etmesi

güç gibi görünmekle birlikte, mahkemede yapılacak tartışmaların kamuoyunu şekillendirerek dolaylı olarak politika etkisi elde etme ihtimalinin bu öneriyi kırılğan ve nahif olmaktan çıkardığı söylenebilir. Nitekim Pamuk da mahkeme kararı, kamuoyunun kararını aynı yönde etkilediği takdirde, karar vericilerin, mahkemenin kararını da dikkate almak zorunda kalacağını ileri sürüyor (s. 127).

Eser ayrıca bilimsel çalışmalara ayrılan kamu finansmanının yapısını da tartışıyor ve bilimsel araştırmalara fon sağlanması için alınan kararlarının politik çıkar zeminini titizlikle inceliyor. Bilimsel çalışmalara yönelik finansman kararlarının, sosyo-politik değişimin yönünü, hızını ve sınırlarını belirlemede çok önemli bir rol oynadığına dikkat çekiyor (s. 134). Bu bağlamda, özellikle kitabın beşinci ve altıncı bölümleri, bilimsel faaliyetlere yönelik kamu finansmanının siyasi sonuçlarını, tehlikeli araştırmaların kısıtlanmasına yönelik tartışmaları ve araştırma önceliklerinin belirlenmesinde kimlerin rol alması gerektiğini ele alıyor. Ayrıca hangi bilimsel tavsiyelerin uygulanacağı konusunda söz sahibi olanların sadece bilim çevreleriyle sınırlı olmadığına dikkat çeken Pamuk, aynı zamanda finansman kuruluşları ve hayırseverlerin de süreçte belirleyici olan rollerine dikkat çekiyor. Böylece toplumda neyin önemli bilgi sayılacağını ve neyin göz ardı edilebileceğini şekillendirmiş olanlar bu süreçte “tavsiye veren” ve “sözü dinlenen” rolleriyle ön cephede bilim insanları olurken, daha az görünür olan arka cephede ise bu bilim çevrelerini finanse eden kuruluşlar ya da “hayırseverler” yer alıyor. Pamuk, bilime ilişkin kamu finansmanının yalnızca bilim insanları tarafından belirlenmesinin yenilikçi araştırmalara ket vurabileceğine dikkat çekerken, diğer taraftan, birtakım “özel çıkarlar” için belirlenen fon aktarımının ise kamusal faydayı göz ardı edebileceğini vurguluyor.

Pamuk’a göre bilimsel araştırmalara yönelik finansmanın dağıtımına karar vermek için siyasi bir güç gerekiyor. Tam da bu noktada, demokratik bir toplumun bu gücü nasıl kullanması gerektiği sorusu gündeme geliyor. Peki, bilimsel özerkliğin değeri ile vatandaşların vergileriyle destekledikleri araştırmalar üzerinde söz sahibi olma hakkı arasındaki denge nasıl kurulacak? Konuyla ilgili olarak yazar kitabında üç öneride bulunuyor. Öncelikle, araştırma önceliklerinin belirlenmesinde daha demokratik yaklaşımların gerekliliği üzerinde duruyor. Bu noktada bilimin kamu yararını nasıl artırabileceğine dair görüşlerin daha katılımcı ve kapsayıcı mekanizmalar yoluyla şekillendirilmesi gerektiğine dikkat çeken Pamuk, bunun için tarihsel olarak ihmal edilen alanlara ve insan gruplarına, bilimin daha fazla

odaklanmasını öneriyor. İkinci olarak yazar, bilimsel araştırmalarda çeşitliliğin sağlanması ve yeniliğin teşvik edilmesi adına, muhalif görüşlerin ve geleneksel olmayan yaklaşımların da finanse edilmesinin daha demokratik bir yaklaşım olduğunu vurguluyor. Çeşitliliğin yalnızca bilimsel ilerleme için değil; aynı zamanda, bilimin demokratik kullanımı için de hayati olduğunu vurguluyor ve bu konuda umut verici bir öneri sunuyor: Bilimsel araştırmalara yönelik hibe tahsislerinde bağımsız değerlendirmenin yeterince etkili yapılmadığından hareketle, en azından bilimsel fonların bir bölümünün dağıtımında kura yönteminin kullanılması ve sıra dışı projeler geliştiren ve kariyerinin ilk aşamalarında olan araştırmacılar için fon tahsis edilmesi (s. 157-159). Üçüncü olarak Pamuk, yüksek risk taşıyan ve belirsizliği yüksek olan bazı bilimsel araştırmaların fonlarının tamamen geri çekilmesinin demokratik bir hak olduğunu savunuyor. Yazara göre bilimsel sürece katılan deneklere bireysel düzeyde zarar veren araştırmaların kısıtlanması yaygınken, topluma zarar verme riski taşıdığı gerekçesiyle araştırmaların sınırlandırılabilmesi durumunun daha çok tartışılması gerekiyor. Bu noktada yazar, bireysel/toplumsal ayrımının ahlaki açıdan keyfi olduğunu savunuyor. Pamuk, ölümcül otonom silahlar, kalıtsal gen düzenleme ve jeo-mühendislik gibi bazı araştırma alanlarının ortaya çıkardığı risklerin gezegen ölçeğindeki kapsamı göz önüne alındığında, araştırma özgürlüğüne ilişkin kaygıların zarar riskine karşı dengelenmesi gerektiğini savunuyor.

Sonuç olarak, dikkate değer felsefi analizler içeren kitap; salgın, iklim değişikliği, yapay zekâ ve çevre koruma konularından muhtelif örneklerle bilimin demokratik olarak nasıl yönetileceği ve kullanılacağı sorusuna tatmin edici bir yanıt niteliği taşıyor. Bu bağlamda yazarın, bilim ve demokrasi arasındaki ilişkinin sağlıklı bir biçimde gelişebilmesi ve küresel sorunlara daha etkili yanıtlar verilebilmesi için bilimsel bilgi üretiminin, halkın ihtiyaçları ve değerleriyle uyumlu hale getirilmesi gerektiğinin altını başarıyla çizen bir eser ortaya çıkardığı söylenebilir.